

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

של"ד

[תשפ"ה]

שנה מ"א

שיעור חורש"י פרשת בהעלותך שנת תשל"ד

בתורה (במדבר ט, טו) וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת, ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר. וברש"י המשכן לאהל העדת, המשכן העשויה להיות אהל ללוחות העדות. יהיה על המשכן, כמו הוה על המשכן וכן כל לשון הפרשה.

מאמר הקרא את המשכן לאהל העדות, וכפי שפירשו רש"י המשכן עשויה להיות וכו', צריכה ביאור. האם מבלי שיוודיענו כאן שהמשכן עשויה למען יניחו בה לוחות העדות, לא היינו יודעים תכלית המשכן מהו.

גם יש ליתן לב להבין למה בא כאן כלל להודיענו המשכן על מה הוא עשויה. הלא כמה פעמים כבר הזכירה תורה את המשכן עד עתה, למה דייקא עכשיו הצריך להודיענו המשכן מהו.

לבוא אל הביאור נקדים עוד, הנה ביום כסה עמוד הענן את המשכן, ודאי אין הדברים כפשוטם הנראין לעין, אבל בפשטות הענן היינו ענני הכבוד המורה על השראת שכינה, כמה שנאמר (שמות לג, ט-י) והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן וגו', וראה כל העם את עמוד הענן וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהלו.

אך זאת שימה עלינו לבאר, הא דבערב יהיה על המשכן כמראה אש. מראה אש זו דרכה נפלאה ממנו. הן אמנם מצאנו במקרא (שמות כד, יז) ומראה כבוד ה' כאש אכלת בראש ההר, אך ברור שאין פירושן של דברים כפשוטם, אש גשמי במובנים שלנו ואינו כי אם לשבר את האוזן. ח"ו שנייהם לכוכה"ע שום צלם ותמונה ושום תואר גשמי ומראה טבעי כמראה האש, כדאיפסקא מילתא ברמב"ם (פ"ג ה"ז מהלכות תשובה) חמשה הן נקראים מינים ביניהם האומר שיש שם רבון אחד אבל הוא בעל גוף ובעל תמונה עכ"ד. הרי מוכרח הוא שמראה האש הנאמר כאן בקרא בא להורות לנו על איזה ענין. על כן שימה עלינו לבאר, מראה זו על שום מה הוא מורה ובא.

נהניתי מאוד בראותי בש"ך על התורה [שהיה קדוש קדמון] (בפרשתן ריש ד"ה ובערב) שביאר ענין עמוד האש להאיר לפנייהם לילה, וז"ל, ובערב יהיה

על המשכן כמראה אש, כדי להפחיד בלילה, לפי שבלילה און יחשוב על משכבו, וכדי לזכותם היה מראה להם האש כל הלילה כדי שבכל שיקיצו משנתם יראו ויזכרו אשו של גיהנם ולא יבאו לידי הרהורים רעים עכ"ל הש"ך על התורה.

ה'יציא מדבריו בכוונת עמוד האש, רצון הבורא יתברך שמו, שבעת שכבו איש יהודי על מיטתו בלילה, לא ישכב בניחותא לשלום ולבטח, ולא ישכבו כדרך של גויי הארצות אשר בשקעם בשינתם, תרדמה נופלת עליהם עמוקה מבאר שחת עד שאין ניכר עליהם אם בכלל יוסיף קום – ואשר שכב לא יוסיף לקום (תהלים מא, ט). ח"ו לא יניחו על משכבם כעיר פרע וכבריה שפילה, מבלי שיקרא קריאת שמע כדבעי, וישכח אלוך עשאו, וזה ימשיכם ויורידם עוד מטה מטה.

רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך עשה להם שם במדבר בארץ לא זרועה, בערב יהיה על המשכן כמראה האש, הראה להם הקב"ה בזה כי גם בחשכת לילה יש אלקים בעולם. עיניהם לנוכח יביטו – הנה בוער האש, ויראו ויבהלו לבם ויתעוררו. ובבוא עת ערב כשיעלה על משכבתו, ויראו עיניו עמוד האש, יאחזמו רעד מאימתא דשמיא, יזחל וירעד שח"ו לא יגושם רח"ל.

*

תא חזי עד היכן הדברים מגיעים, זקה"ק מצאנו זי"ע, קדושתו וטהרתו ודאי עלתה מעלה ממעלת מלאכי מעלה – כאשר העיד על עצמו שמלאכים ושרפים וחיות ואופני הקודש מפחדים ממנו. אף הוא העיד על עצמו [בשמעו פעם שהלכו לאיזה חתונה ולא היו בני תורה], כשהיינו אברכים והלכנו לשמחת נישואין, נפלה עלינו כזה פחד, ששלשה ימים לא יכולנו לכופף אצבע.

אפם קצתו תראה היכי דמי יראת חטא, מה זו אומר יראת חטא אצל הצדיקים. תורה בזה זקה"ק איזה דרך ללכת לחתונה, החשש שמא ח"ו יכשלו ויבואו לידי הרהור או אפילו נדנדו עבירה, הפילה עליהם אימתה ופחד שדוגמתה אין אנו משיגים, כל כך נבהלו ונרעדו עד ששלשה ימים חיל ורעדה יאחזון, מה נענה אנן בתריה.

*

תכליתו של כל איש יהודי הוא להיות ירא חטא, דחיל חטא. הלא יצר לב האדם גדול וחזק הוא, ומתגבר עליו בכל יום, א"כ יראה וידחל שח"ו לא יפול ברשתו ויכשל בדבר עבירה, ראה אסורה או אפי' הרהור השם ישמרנו.

יסודן של דברים פשוטים עד למאוד, אדם העומד ח"ו לפני סכנת מוות, הרי אין זה כי אם מיתת שעה, כי – העיקר היא אחריתה – חיי עולם הבא חיים נצחיים, והרי זו עומד ומוכן לפניו. אבל בהיות האדם ח"ו במקום סכנה שכן רגע איש בחטאו ימות וחלילה חלילה עומד הוא להפסיד כל חיי העולם הבא, בודאי יטיל עליו מחשבתו זה אימה ופחד שח"ו לא יכשל.

המאמין בבורא כל העולמים, ומאמין בהשגת הנפש, ומאמין בעונשו של גיהנום, הרי בודאי חיל ורעדה יאחזו, את האלקים אני ירא (בראשית מב, יח). מהבורא כל העולמים יש ממה לפחד, ומהבוכ"ע צריכים לפחד, את ה' אלקיך תירא (דברים ג, יג), זוחלים ורועדים הלא שמא ח"ו יתגבר עליו שאור שבעיסה ויכשל בדבר עבירה.

ויהי בעת ערב, כשאדם מישראל מיסב ומכין את עצמו לעלות על יצועיו לנוח על משכבתו, מורא שמים יעלה על ראשו. בשכבו על מטתו יראה ופחד יאופפהו, כי היצה"ר לפתח חמאת רובץ' ואלך תשוקתו (בראשית ד, י), ירעד ויזחל שמא ח"ו לא יעלה בידו להתגבר על תאוותיו, ויפול ברשת יצרו המבקש להמיתו. אם סכנת מות גשמי מעורר עליו פחד, מיתת המוטל עתה לפניו הלא מר ממוות הוא לא כ"ש. ע"כ בודאי יעוררהו מחשבתו זו שישכוב כשאימתא דמרא עליהו.

* * *

תקנו חז"ל סדר ברכות שיאמר האדם אחרי קם ממטתו, כדאיתא (ברכות ט:): כי מיתער אומר אלוקי נשמה שנתת בי טהורה, אתה יצרתה וכו', הנה הגירסא בנמ' דידן הוא נשמה שנתת בי טהורה אתה בראתה. אבל יש מגיחים, וכן יש גירסא מהקדמונים בנוסח הברכה – טהורה "היא" (עי' שערי תשובה סי' ו' סק"י בשם שלמי ציבור שכ"ה גירסת הרי"ף אבל הרמב"ם רא"ש ורד"א לא גרסו "היא"). ברם כבר איתא שלא לומר כגירסת טהורה היא (עי' עבודת הקודש להחיד"א קשר גדול סי' אות ח' חז"ל אין לומר טהורה היא רק טהורה אתה בראת וכו'). וכן נהגתי מנעור מטעם דעל הריב חמא ואינה טהורה), אלא טהורה אתה בראתה, וכמדומני שכן המנהג כהיום (עי' ש"חיד"א ובשערי תשובה שהביאו כן בשם האריה"ק).

בביאור החילוק שבין שני גירסאות אלו נראה, דהנה כשהשי"ת עוזר, ויהודי יודע בנפשו שיכול הוא להעיד ולומר על עצמו – כמו שזקה"ק הישמה משה זי"ע ועכ"י אמר בדרשתו האחרונה, הרי אני זקן יותר מפ' שנים, יכול אני להתפאר במדתו של יעקב אבינו שאמר כחי וראשית אוני (בראשית מב, ג) שלא ראה קרי מימיו (יבמות עו), שמיום עמדי על דעתי, לא פגמתי באבר הזה.

אם יזכה אדם ויוכל להעיד על עצמו כן, הרי שפיר יכול לומר תיכף בהתעוררו ממטתו – נשמה שנתת בי טהורה היא. תהלה לא-ל עליון עדיין טהורה היא, כמו שאתה בראתה אתה יצרתה ואתה נפחתה בי, לא פגמתי ולא קלקלתי. בהיות כן הרי ברכה זו ברכה נפלאה היא, זה דבר נורא הוא שיהודי יהא יכול לומר כן על נשמתו באמת כד מיתער משינתא.

*

הנה בנמ' שם מבואר הסדר שתקנו חז"ל לברכות השחר, והוא כסדר הקמת האדם בבוקר, דבר דבור על ענינה. כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה וכו' כי פתח עיניה לימא ברוך פוקח עורים וכן הלאה. ברם מנהגינו האידנא לא כן הוא (ע' א"ח סי' מ"ו סעי' ב'), רק מברכים אותם כולם כאחד יחד אחרי בואנו לבי כנישתא.

בסיבת הדבר שנקבע לנו כן, מצאנו מבואר בספר המנהיג [הוא היה קדמון לפני שבע מאות שנה מבעלי התוס'] וזה תוכן דבריו בתוס' ביאור. בימים הקדמונים בזמן התנאים והאמוראים, אנשי קודש היו, הם היו יושנים בקדושה ובטהרה, והיו נוהרים שלא יגעו במקום שאינו נקי. גם שכיבתם גם קימתם כולו אומר קדוש. בהיותם כן, אזי תיכף בקומם ממיטתם בערה בהם אש קודש, והיו מוכנים בהתעוררות דקדושה לפתוח פיהם לברך לפני ארון הכל, ושפיר היו יכולים לברך תיכף ומיד כל ברכה וברכה, כסדרה הראויה לה במקומה ובשעתה.

לא כן אנו אשר בעוה"ר ירדנו פלאים, אנו מתעוררים משינתנו, כשחבלי שינה אכתי על עפעפינו, מגושמים לגמרי, הלא איך נוכל לברך מיד. איך נוכל לקדם פני דר עליון ולומר ברוך אתה ה' אלקינו וכו'. על כן צריכים אנו להכין את עצמינו מקודם בהכנות הראויות לה, וכולי האי ואולי עד שנבוא וגניע לביהמ"ד, נעמוד הכן לפתוח פינו בברכת ה'.

באמת הא בהא תליא מילתא. יהודי אשר בהתעוררו משינתו, תיכף קם ממיטתו, ומיד בוער בו אש קודש ויכול להעלות על שפתיו שמו יתברך בקדושה ובטהרה לומר לפניו ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם וכו' ולברך כל ברכה וברכה כסדרן במקומן הראויה להן, הוא הגבר אשר יוכל לעמוד ולומר אלקי נשמה שנתת בי – טהורה היא. אותה נשמה אשר נתתה בקרבי, אכתי טהורה הוא.

אבל אם ח"ו להיפוך, אחרי שעברה עליו לילה, אשר שכבו על מטתו היתה כבריה שפילה, שינתו כגוי טמא, בקומו ממיטתו הרי בודאי אין שם שמים שגורה לו בפיו, כמה אינשי איכא בשוקא שאפילו המודה אני לא בא להם אל תוך פיהם ואינם אומרים אותו כדבעי, השם ישמרנו. אחרי לילה כזו, איך יוכל לומר על הנשמה אשר בקרבו – מהורה היא. אדם כזה הרי צריך הוא להביא את עצמו להתבונן ולהתכונן, עד שיוכל לפתוח פיו בברכת ה'.

אשרי מי שזכה והיה בצאנו אצל זקה"ק זי"ע, שם היו רואים התעוררות בבוקר מהו. דרכו של זקה"ק זי"ע תמיד היתה, תיכף ומיד בהתעוררו – ממש רגע כמימרא, ונשמע קולו בקודש "אח אח", בקול רעש גדול עד למרחוק. נטל ידיו, הוריד רגליו הקדושות לארץ, והתחיל להטיח ולהכות ברגליו הק', וזעקת קדשו מפומיה נפיק "אין סוף, ב"ה וב"ש, אין סוף". וחזר הדבר ונשנה פעמים לחמש דקות, פעמים עשר דקות ולפעמים אף כחצי שעה, הקולות נשמעו למרחוק, ותהם כל הבית כמרחקת. אחרי כל זאת התחיל בעבודתו בקודש באמירת הברכות.

✱

בבוא נשמה קדושה למעלה לעולמות העליונים למתיבתא דרקיעא, איתא בספרים הק' בשם הזוה"ק (ע' אנרא דכלה פ' קרח ד"ה בקר ויודע ה' בשם הזוה"ק ח"א פ"ג ע"א) שמלאכי מעלה משרתי עליון ממעינים אותה בהשפעות ומתנות, וחוזרת אליו מלאה ומעונה קדושה כמו כלה מקושטת ותשכים בבוקר ביראת ה'. קומו הוא בהתעוררות חדשה, ובכוחא דקדושה דעדיף ב' תמיד בבוקר בבוקר.

ח"ו להיפך אם רח"ל הולכים לישון שלא כדבעי, לא כפי אשר יהודי צריך לישכב, אז בשעה שנשמתו עולה למעלה לתת דין וחשבון מפעלה ליוצר ערב ובוקר, מוליכים אותה בין מלאכי חבלה ורוחין רעין רח"ל, והם עושים לו דברים רעים, וכלשון הזוה"ק ומטמאים את נשמתו רח"ל, ורחמנא לשויבן איך חוזרת אליו נשמתו זאת, מלאה טומאה.

ברצות איש יהודי לבדוק בעצמו מהו מצבו איה מקום כבודו, אם במסילה העולה במדרגות הקדושה אם ח"ו להיפוך רח"ל, הזמן המוכשר בין טוב לרע לבקר – הוא בעת בוקר. כל אחד מישראל יכול לבחון את עצמו בזאת.

אם תיכף כד מתער משינתו ופותח עיניו, אומר תיכף מודה אני, נוטל ידיו, רגליו ויורדות ממטתו ומוליכות אותו לבי מדרשא ולבי כנישתא לעבוד עבודה בעבודת הקודש בתורה ובתפילה. כל מעיינותיו הוא לברך ברכת

התורה, ממנה לקרוא קריאת שמע – כולו אומר קדוש, סימנא טבא הוא לו, בידוע לו שעוד בו נשמתו אשר בקרבו במעלת קדושים וטהורים.

אבל אם בבוא זמן קימה, והוא ינוח בשלום על משכבתו. ואם כבר ייקץ משינתו – ויישן ויחלום שנית, סובב סובב תסוב העצל על מטתו, הרי סיפ' מוכיח על תחילתו. אם בעלות נשמתו למרום עוד היתה בו לחלוחית דקדושה, הרי קבלה עתה בחזרה מלוכלכת עוד יותר בטומאה. כמה שנשמתו היתה כבר מזוהמת בעלותו על יצועו, טימא אותו הלילה הזה עוד יותר ל"ע.

אחר לילה שבה נפלה נשמתו פלאים ותוסיף טומאתו בו, איך יוכל לקדם פני דר עליון בהעלות על שפתיו נשמה שנתת בי – טהורה היא. היתה בו פעם נשמה אשר היא טהורה, אבל הוא איבד אותה מכל וכל ל"ע.

*

דודי זקני הרה"ק אבד"ק קרייז – צאנו זי"ע, מילא מקומו של זקה"ק זי"ע בצאנו, העולם לא היו יודעים כל מעשי גדלו וגבורתו.

אזכיר כאן דבר אחד, הכרתי יהודי בשם ר' חיים דוד בלום, וגם למדתי אצלו, משפחתו לא היו מחסידי דוה"ק זי"ע. והוא סיפר לי, שבילדותו נתלווה פעם עם אביו אל משכנו של דוה"ק זי"ע. הנה אף שצאנו היתה עיר גדולה, בכל זאת היה חי בעניות, וחדרו שבו היה מקבל פני הבאים אליו, היתה בתוך ביתו בה היה גר עם משפחתו. וכדי שיהיה לו מקום מיוחד שבו יושב אליו יהודי ויכל לדבר עמו ביחידות, היתה לו בתוך חדרו כעין מחיצה העשויה לצניעות להפריד בינו לבין בני ביתו, כדי שיהא לו מקום מיוחד לעצמו.

המחיצה הלז לא היתה מחיצה חזקה כעין מחיצות דומיננטיות, אלא היתה עשויה קרשים ועצים דקים, כשהוא מלאה חורים וסדקים בין עץ לחברתו. כשנכנסו הנ"ל עם אביו אל תוך מעונו של דוה"ק זי"ע, נעמד אביו והסתכל דרך הסדקים לחזות ולראות מה הוא עושה. כיון שהביט התחיל לצעוק, חיים דוד בא ראה. ויגש אליו, והינו רואה דוה"ק עומד אצל הנר שעל גבי שולחנו, כשידיו הק' ממעל, ומחזיקו על גבי הנר ממש כמו הצולה כבד [בדרך אשר זקה"ק זי"ע היה רגיל]. עמדו שם הנ"ל ואביו דקות ספורות מאחורי הפרגוד מלאה חורים, מלאים השתוממות והתפעלות, ודוה"ק עומד כשידיו על גבי הנר כאילו לא היה, אפי' לא משך ידיו לאחוריו כאדם הנכוה, ככה החזיקו וצלה את ידו. כזאת סיפר לי הנ"ל מה שבמו עיניו ראה.

עוד אזכיר איידי דחשיבי אצלי עובדא דין, אשר שמעתיה מהרה"ק מנאסור זי"ע. מנהגו היתה תמיד כשנמע לצאנו לרגל יומא דהילולא של זקה"ק זי"ע, להקדים לבוא לשהות שם בחג הפסח הקודמו להסתופף בצילו של דוזה"ק אבד"ק קרייז – צאנו. פעם כאשר כבר הגיע לצאנו שידלו אותו אנשים, הרי הרה"ק מגארליץ זי"ע הוא אדם גדול, הרי גם הוא מבניו של הרה"ק מצאנו, עדיף לו לנסוע לגארליץ. דברו על לבו והוא השתכנע לנסוע לגארליץ.

מי שידוע סדר המסעות שם, אם רצו לנסוע לגארליץ היו צריכים לנסוע קודם לתחנת הרכבת הסמוכה לצאנו, ומשם היו עולין על רכבת אחר לנסוע לגארליץ. קנה כרטיס לנסוע לגארליץ ויצא ללכת לגארליץ. [הרה"ק מנאסור סיפר לי זאת, הוא היה דייקן והיה לו המימרות שהי' מרגלין לי' בפומיה], אחר אשר עלה ונתיישב על הרכבת, פתח פיו לומר תפילת הדרך, והינו מרגיש שאין תפילתו שגורה לו בפיו. החליט תיכף שאם תפילת הדרך לא הולך לו כדבעי, סימנא מילתא היא שישאר פה בצאנו ולא יסע לגארליץ. נעמד וירד מהרכבת, על אף שהפסיד דמי נסיעתו, נכנס אל תוך העיר, ושם פעמיו אל עבר מעונו של דוזה"ק זי"ע.

הרה"ק מנאסור היה איש מפורסם, הוא היה תלמיד חכם גדול למדן, ובדרך כלל כל אימת שהיה בא להרה"ק מקרייז, היה מקבלו בברכת שלום עליכם, והיה מקרבו ומכבדו, והיה מצווה ליישבו. עתה אחרי הגיעו לשם אחרי ירדו מהרכבת ונכנס ובא אל מעונו של דוזה"ק, עשה עצמו דוזה"ק כאילו לא ראהו. אף לא שלח מבטו לעברו, לא נתן לו שלום ולא החזיר לו שלום. והרה"ק מנאסור נשאר עומד שם, תוהה מה עליו לעשות.

ביני וביני עבר ביניהם נכדו של דוזה"ק, ה"ה בנו של דו"ז הרה"ק ר' משה מבארדיוב זי"ע בן זקה"ק מגארליץ זי"ע אשר היה חתנו של דוזה"ק אבד"ק קרייז – צאנו, והנה עובר שם הילד, כד ראהו דוזה"ק פנה לעבר הרה"ק מנאסור, האתה רואה ילד זה, הלא הוא מיוחס מאוד גדול, זה נכדו של הרה"ק מגארליץ.

איש קדוש עליון היה דוזה"ק, ואפשר לספר עליו עובדות לרוב, אבל דרכו היתה נסתרה. העולם כלל לא ידעו מגדלותו, ברם צדיקים אכן ידעו מגדלותו.

מנהג קבוע היתה לו, שכל אימת שנתעורר משינתו, קם ממיטתו ונגש אל שולחנו וישב ללמוד. אף פעם לא אירע לו שיתעורר משינתו והוא שב

לעצום עיניו. הי' קורה לפעמים בביתו אשר היו שם עוברים ושבים, וזה מכה וזה דופק, ופעמים רבות יצא שממש עתה הלך לישון, ואחר עשר דקות נתקל אחד או השמייע מאן דהוא איזה קול, והתעורר דוזה"ק. תיכף היה נוטל ידי, קם ממטתו ונגש אל שולחנו ללמוד, אחר כמה שעות כששוב נתעייף, אז חזר למטתו.

שאלו אותו פעם על מה ראה לעשות ככה, ענה להם, מה אני יודע, הלא כל שינתי הוא למען תת בי כח שאוכל ללמוד. א"כ כל שאני מתעורר, חושבני אולי עתה אני יכול ללמוד ולמה עלי להמשיך בשינה, והיה אם לא אוכל להמשיך בלימודי, אז אפסיק ממשנתי ואחזיר לשינתי.

צדיקים הם היו יראי חמא, שהרי אם באמת מפחדים מדבר עבירה, אז אפי' אם כגודל ארזים גבהו יאופפנו פחד שמא יכשל ח"ו. על כן בהגיע לילה והנה יהודי הולך לישון, ישכבו כשלבו מלא אימה ופחד, דחיל וירא שמא יכשל וינקש ח"ו.

לבן הראה הקב"ה כמראה אש עד בקר, כדי שבלילה יראה לנגד עיניו את אשו של גיהנם, כמראה אש, והוא נזכר בשאול תחתית, וכפי שביארנו בדברי הש"ך על התורה.

* * *

בדרך זו אלך ואוסיף עוד מילתא קלילא מזה, אמרו חז"ל (עירובין סה.) לא איברי סיהרא אלא לגירסא. יבואר ע"פ דבריהם ז"ל, דהנה אצל רשע תמיד חשך, רשעים בחשך ידמו (שמואל א' ב, ט), והכסיל בחשך הולך (קהלת ב, יד).

אך צדיקים תמיד אור במושבותם. אף בלילה כי ינטו צללי ערב וחושך יכסה ארץ, אצליהם לילה כיום יאיר. שהרי לא ברא הקב"ה הלילה שיהיה חושך מצרים ה"י, הלילה הרי לא עשויה לשבת בחשך. הקב"ה אמנם ברא חושך, אבל לעומתה איברי סיהרא – ברא נר, וברא אש שנוכל להדליק נר. וכל זה לא איברי אלא לכבודו שיאיר להם לעמלים בתורה.

עיקר עמל תורה זה בלילה, וכפי שאכן איפסקא מילתא ברמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ח"ג) אמרו חכמים (תמיד לב:) אין רנה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה (איכה ב, יט).

ביום הרי יש לך בטלים הרבה, אם בעבודת התפלה, ואם בעבוד עבודה להביא טרף לביתו. אבל בלילה, אם הקב"ה עוזר ויהודי רוצה להתנהג כדבעי ליה למעבד, ידע לו שעיקר השלימות יגיעו בלילה כפי אשר פסק הרמב"ם להלכה למעשה.

מאידך בקרבנות רואים היפוך גמור. כל מעשה הקרבנות היו ביום (מגילה כ:): ביום צוותו את בני ישראל (ויקרא ז, לה). בלילה לא היה שום עבודה בקדשים (עי' רמב"ם פ"ד ה"א ממועשה הקרבנות), קדשים ששחטו משקיעת החמה פסולים (עי' פסחים נט.). ואף הקטר חלבים ואיברים שכשרים בלילה, אינו כי אם שאינו מעבב אם הקטירה בלילה, אבל עיקר מצוותו מבעוד יום (עי' מנחות עב. דהכיבה מצוה בשעתה). גם הדלקת המנורה היתה בבוקר ובין הערביים ואופן מצוותו היתה קודם הערב (עי' רמב"ם פ"ג ה"י מה' תמידין ומוספין).

זה הדבר אשר הורה לנו התוה"ק אחר הקמת המשכן. וביום וגו' כסה הענן את המשכן לאהל העדת, ביום כסה הענן – שהוראתה היא השראת השכינה, שתהא השראת השכינה בישראל ע"י קיום המצוות, דוגמת מעשה הקרבנות שקרבין ביום.

אבל בערב, בבוא עת ערב, יהיה על משכן כמראה אש. להורות בא שאף אם אין עתה עת האסף אל המשכן לעבוד עבודה, לא יעלו על דעתם הרי אך חושך ישופני ואיך נוכל לראות וללמוד.

אלא כמראה אש יהיה על המשכן, כמראה האש שיאיר להם, כמ"ש בעמוד האש – ולילה בעמוד אש להאיר להם וגו' (שמות יב, כא). לילה כיום יאיר ותאיר ביום חשכת לילה, בלילה אין מכבין את האורות (פארמאכט מען נישט דעם לעקטער). ביום אמנם תקריבו את קרבנכם, אבל בלילה יהא האור מאיר כדי שיוכלו לראות, ויקח כל אחד לעצמו גמ' זבחים ויעסוק בה.

בפשטות נראה עוד – מראה האש מורה שיהיו ישראל יושבין והוגין בתורה, וזהו בפשטות מראה האש, התורה הרי נדמה כאש, הלא כה דברי כאש נאם ה' (ידימה כג, כט), וגם נתנה כאש, כמ"ש (שקלים כה:) אש שחורה על גבי אש לבנה.

* * *

עתה יבואר שפיר מאמר הקרא וביום הקים את המשכן וגו' המשכן לאהל העדת, הדגיש כאן לאהל העדות, תכלית המשכן הוא כמ"ש בביאור

דברי רש"י – עשוי להיות אהל ללוחות העדות, ומה היא הלוחות העדות זה התורה. וזה מה שרצה רש"י להודיענו כאן, המשכן תכליתה בשביל התורה.

התורה לא עשויה שתהא מונחת בתוך הארון, דלא כמו שרואים אברכים שמיד אחרי חתונתם, קונים ארון ספרים יפה ומהודר, והנה ביתם בית מלא ספרים. אבל את הספרים אין בהם צורך וזלת היותנה מונחים משובצים יפה עם עוד הרבה כרכים מפוארים יחדיו, אבל שילמוד בהם – מאן דכר שמיה. אפשר למצוא אצל אברך ש"ס שזה נחת להסתכל עליו, על אף שכבר עברה עליו עשר, או חמש עשרה שנים אחרי נישואיו, ועדיין היא נוצצת ככרם השחר. יפיו של הש"ס כולו אומר כבוד שמים... רוב הדרו מעיד עליו כי לא היתה לאיש ולא משמש בו יד אדם מעולם. סביב לה להש"ס מונחים לו עוד ספרים מכורכים מהודרים ויפים, וכל נכנס נתמלא לבו התפעלות תא חזי כמה יפה ארונו של זה.

לא בשביל זה נתן לנו תורת אמת, נתינתה מסיני לא היתה כדי שישב בדד וידום כי לא נטלו בעליו. השי"ת נתן לנו את התורה שבהם נהנה להפך בה ולהפך בה. כבוד שמים אמיתי הוא שכשנכנסים לביתו של אברך ואף שלא עברו אחרי חתונתו אלא כמה חדשים, והנה רואים כל כרכי הש"ס קרועים ומקומטים. כל מקום אשר ידפדפו ידיו – קרוע ובלוע הוא, עד שכבר צריכים לחפש ש"ס חדש זהו כבוד שמים, כי הגמרא עשוי ללמוד בו.

אף אם יקרה ואחרי ישובו כמה שעות על גבי הגמ' בעסק התורה, ותדמה עמוקה נופלת עליו, תרא כי גם זה טוב הוא. יאה לו ויאה לעולם, וכדאיאת

[בתנא דבי אליהו] (עי' הנהגות מהרש"ם על בבא מציעא פה: שהביא כן בשם ילקוט חדש אות משיח אות כה) שהרירים היוצא מפיהם של תלמידי חכמים כשהם גופלים נרדמים על גבי הגמרא, הקב"ה לוקחו ועושה מזה טל לתחית המתים לעמי הארץ לעתיד לבא, תחיית המתים תתקיים על ידי זה שתלמידי חכמים לומדים עד שנופלת עליהם תרדמה (אמרתי פעם על זה פלפול והסבר שלם, אבל אינו יוצא מידי פשוטו).

וזה מורה לנו התורה"ק, תדע לך ובערב יהיה על המשכן כמראה אש – שיהיו דברי תורה שמחין ומאירין – עד הבוקר, ואף אם ירדם אצל הגמ' גם טובה היא, אבל רק אצל הגמ' הקדושה. בן תורה צריך שיקיים והגית בו יומם ולילה, ובהגיע לילה אל תכבה את האור ותלך למיטתך, ומן הגמרא אל תנח ירך.

בדרך זו נ"ל לומר עוד קימעה, דהנה להבין בעי איך הגיענו כאן להזכיר ולומר וביום הקים את המשכן, מה בא לספר לנו האם זה עתה הקימו את המשכן, כבר הקריבו קרבן פסח, כבר הקריבו קרבנות הנשיאים, למה נזכר כאן ביום הקים את המשכן, וכן הקשה בש"ך על התורה עיי"ש.

ומבאר הש"ך על התורה, לרמוז לנו בא הא דאמרו חז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו זה כאילו נחרב בימיו. [וזהו תמצית דבריו בתוספות ביאור], דהנה באמת כלל ישראל תמהין ושיילין אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה (ירמיה לא, כח). הלא אבותינו חטאו ועוונותיהם גרמו להם שנחרבה בתינו ונשרפה היכלנו וגל מעל שולחן אביהם.

אבל אנחנו על שום מה סבלנו, האם משום מעשה אבות אבותינו צריכים אנו להיות מוכים ונמרטים, הלכך צריכים אנו לסבול עול היסורים, דמינו כמים להיות נשפכים, הרי בנים לא יומתו על אבות (דברים כד, טו). האם בשביל זה שירבעם עשה מה שעשה בימים ההם, צריכים אנו להיות בגלות בזמן הזה.

ברם אמרו לנו חז"ל (ברכות ז, ב) כתיב (שמות לד, י) פקד עון אבות על בנים, וכתיב (דברים כד, טו) ובנים לא יומתו על אבות – ורמינן קראי אהרדי, ומשנינן לא קשיא. הא כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, הא כשאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם ע"כ. אם רואים שפוקדים עון אבות על בנים, סימנא מילתא שהם אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.

הרי שלך לפניך, אם באמת ידינו נקיות מעונה של ביטול תורה, אלמלי היינו שומרים שבת כהלכתה, הרי לא היה נפרעים בנו על מעשה אבי אבות זקן וקנינו כעשרים דורות ולמעלה לפני כאלפיים שנה, הלא כמה אשמתינו.

אבל אשמים אנחנו, הא גופא שעשיקי אנן ובחשוכא דגלות שרינן, הוברר הדבר שעוונותינו ענו בנו והשתא הכא, כאז בימי קדם כשנגרשנו משולחן אבינו, אין אנו עדיפים וטובים מהם.

אילו זכינו והיה לנו אמונת אומן בתקב"ה, והיה לנו אימתא דמלכא כדבעי. אם היינו מתקנים אותם העונות, ולא היה בנו את כל העבירות אשר שבגללם נחרב ביהמ"ק. אם היינו שומרי שבת כדבעי, ולומדים תורה, ומכבדים את לומדיה (ע' שבת קט"ז), אז בודאי היינו כבר נגאלים כבר.

זה אשר אנו מתחננים בתפילתינו, מפני חטאינו גלינו מארצינו, זה שגלינו מארצינו אינו מפני חטא אבותינו, אלא מפני חטאינו – מפני החטאים שלנו

גלינו מארצנו – ונתרחקנו. ואין אנחנו יכולים לעלות וליראות – אנחנו הם אלו אשר אינן יכולים לעלות וליראות, ואין אנו כאן משום חטא אבותינו, ועל כן מבקשים שתשוב ותרחם עלינו ותבנהו מהרה ותגדל כבודו.

דבר זה ברור הוא, מעשינו הם הגורמים שעדיין בן דוד לא בא. טעות הוא מה שחושבים שרק אז בימי אבותינו חטאו, אבל צדיקים אנחנו ולא חטאנו. זה שאחזין אנו מעשה אבותינו ולא עוזבים אותם, זהו מעכב הגאולה.

עינינו הרואות איך עוברת עלינו שנה אחר שנה, צרה רודפת צרה, עוד מקרה אסון ועוד תאונה, כמעט וכבר עברה עלינו אלף ותשע מאות ושש שנים, וכמאמר החכם מכל אדם אם תכתוש את האויל במכתש וגו' לא תסור מעליו אולתו (משלי כו, כב) כמעט שלא לוקחים מוסר. עדיין לא שבנו מטעותינו, נשארנו עם שגינותינו שקועים בתאוותינו וטבועים בהבלינו.

כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו זה כאילו נחרב בימיו. אנו השרויים בצער מזה שלא נבנה בית המקדש בימיו, אנחנו הסובלים מאריכות הגלות. בשמים לא ממהרים, הרי אלף שנים בעיניך כיום אתמול (תהלים צ, ד), אצל בורא כל העולמים לא שייך זמן.

*

מוסיף הש"ך עה"ת עוד, כשם שכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, כמו כן בזמן שבית המקדש היה קיים בתפארתה, כל זמן שישראל עושים רצונו של מקום הרי כאילו אותו היום הקימוהו. והדבר יובן שפיר, שהרי אף אם אמנם זכו ונבנה ביהמ"ק והנה הוא קיים, הרי אם נחטא ולא נשוב הרי היה הביהמ"ק צריך ליחרב, ומזה הביהמ"ק קיים הרי הוא כאילו שהיום זה נבנה.

בדבר האמור בדור שביהמ"ק קיים, הרי גם להקמת המשכן היו צריכים לזכות, כמו כן כדי שהמשכן יהא קיים אצלם היו ג"כ צריכים לזכות, והרי כל יום שהמשכן קיים, יחשב כאילו היום הקימו אותו.

על כן אדרבא, אחרי שכבר עברה שמנת ימי מילואים, כבר הקריבו י"ב קרבנות הנשיאים, ואחרי שהקריבו כל קהל עדת ישראל את הפסח, ועומדים כפי הנראה אחרי ככלות הכל והנה המשכן קיים. דייקא עתה אחרי שהמשכן עמד כבר שש שבועות, רצה התורה להשמיענו – וביום הקים את המשכן, למען

תדעון אף שעברה כל כך זמן אחרי הקמתה, אפילו הכי תדעו לכם שבכל יום נחשב כאילו אתם היום הקמתם את המשכן.

✱

הנה התוה"ק ודאי ללמדינו בא לדעת דבר שאנו צריכים לה לעבודת השם, וכמבואר יוצא מדברי השי"ך עה"ת שכל יום שביהמ"ק עומד חשוב כאילו היום הוקמה, והרי לך סימן שאתה ראוי לכך, ואם ח"ו יחרב, תדע לך שכאילו אתה החרבתה. ונחזי אנן מה שנוכל להפיק ממנו התעוררות ורמז לעבודת השם.

דהנה במה תליא מילתא, מה הוא הגורם שהביהמ"ק או המשכן יהא קיים, או אם ח"ו יחרב, הוי אומר זה לימוד התורה.

כשם שאז בימי קדם אם היו לומדים תורה כדבעי לא היתה ביהמ"ק נחרב בימיהם, דלא חרבה ירושלים אלא בעון ביטול תורה (עי' תרבא"ד י"ח לא חרבה ירושלים אלא בפשעה של תורה), על מה אברה הארץ על עוכם את תורתי אשר נתתי לפניהם (ירמיה ט, יא, וראה בבא מציעא פה.), כימים ההם כן בזמן הזה אם כולנו יודעי שמך ולומדי תורה, אז ודאי היה לנו היום משכן ומקדש.

שהרי עיקר משכן זה קודש הקדשים, וקודש הקדשים הרי עיקרה שיעמדו שם הארון שבתוכם שני לוחות הברית. הן אמנם גם הקרבת קרבנות היתה שם, אבל המזבח אינו בקודש הקדשים אלא בחצר, הקטורת ג"כ יקטירנה באהל מועד אבל לא בקודש הקדשים. אבל התורה כבודו במקומו מונח בבית קדשי קדשים, שם שם לו לוחות העדות ושם יהיו מונחים, הרי לך שעיקר משכן ועיקר מקדש הוא התורה.

✱

באלו הדברים נוכל לבאר הא דמצינו כאשר צונו בורא כל העולמים על תרומת המשכן (שמות כה, ב) דבר אל בני"י ויקחו לי תרומה מאת כל איש וגו' תקחו את תרומתי, ואיתא בבעל הטורים וכ"ה בעוד ספרים קדושים, תרומה"ה זה אותיות תורה מ', לרמז על התורה שנתנה במ' יום. ולהבין בעי למה נרמז כאן התורה בשעה שהמדובר הוא תרומה למשכן ה'.

לדרכינו יבואר שפיר הכוונה בזאת הרמז, לומר לך על שום מה הנני מצוה אתכם היום להביא נדבת לבכם תרומה לה', להביא את מחצית השקל, לכן רמז כאן התורה הנתנה למ' יום. להורות נתן שאל תאמר שעיקרו

בשביל הקרבת הקרבנות, אלא ויקחו לי תרומה – את אשר אני אצוך ליקח מאת כל איש אשר ידבנו לבו, מטרתו וכוונתו בשביל התורה, שיהא מקום משכן כבוד להכניס לשם את התורה שנתנה במ' יום.

✽

בהצעה זאת יבואר מאמר המדרש (מדרש תנ"ך רב"א רבה פ"ז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע (שמות כד, ז), מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה. כבר אמרתי ע"ז פלפולים ופירושים, עתה אפרשהו באופן פשוט.

נעשה היינו עשיה כפשוטו, עשיית המצוות, אשר קדשנו במצוות. ונשמע זה לימוד, לשמוע, להבין, שמעו חכמים מלי (איוב לד, ב), לכו בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם. לימוד התורה הוא שמיעה, שמע בני [מוסר אביך] (משלי א, ח). ופירש"י היינו מה שנתן הקב"ה למשה בכתב ועל פה). ולא ידעו כי שומע יוסף (בראשית מב, כג). ופירש"י שפי' שומע, מבין לשונם). היוצא לנו מזה שנעשה משמעו נקיים את המצוות, ונשמע פירושו ונלמוד תורה.

נעשה לבד לא יספיק. לא סגי לן אם כל יהדותו יתקיים ממה שיתנועע ויתאזר עם חגורה שיסובבהו סביב עשרה פעמים כחשוקו של חבית, ישב וישהה במקוה וירבה בטבילה, כל זה לא יועיל לו כלום.

לבן כיון שקבלו עם בני ישראל על עצמם ונשמע, שבוה קבלו על עצמם גם את עול התורה, לעסוק בדברי אלקים חיים יומם ולילה, בנוסף על נעשה – והיינו קיום המצוות כתיקונן, ומזה ומזה אל תנח ירך. לכן מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה, צוים על הקמת המשכן, משכן העשוי לאהל העדות, לעסק התורה.

* * *

בדרך זו נלך ונפרש גם ענינה של מודעה רבא לאורייתא (שבת פה.), דהנה יש ליתן לב להבין למה דוקא נקט הלשון מודעה רבא "לאורייתא". ועיי"ש בתוס' (שם ד"ה כפה עליהן) שהעירו הלא כבר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, א"כ למה היה צורך לכפות עליהם ההר כנגיית. ועיי"ש שתירצו שאף אם הקדימו נעשה לנשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאתה נשמתן עכ"ר התוס'.

הדברים צריכים ביאור טובא, דאדרבא, אם יראו האש הגדולה הרי יאחזמו רעד מהדר כבוד שמו יתברך, שהרי יראתם מהאש הגדולה גם הוא

פחד מהקב"ה, והיו צריכים עוד יותר לבא ליראת ה'. ועוד צ"ב האם יפיל אימתה של כפיית ההר כנגיית פחד יותר גדולה מהאש הגדולה, ולמה יקבלו ישראל את התורה יותר על ידי הכפייה מאשר פחדם מהאש הגדולה.

אך יתכן לומר, דהנה מצאנו בתורה ענין נעשה ונשמע ב' פעמים. תחלה אמרו (שמות כד, ג) כל הדברים אשר דבר ה' נעשה, קודם אמרו רק נעשה, רק אח"כ אמרו (שמות כד, ז) ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע.

איני רוצה להטיף מוסר לאחרים, רק אין חכם כבעל הנסיון, איני מדבר רק לעצמי, דברים שגם אם לא אניד הרי ממילא הדברים ידועים.

דבר זה נראה בחוש, עינינו תראינה כמה יקל לו לאדם להיות "פרום", יאריך בתפילתו ויתנועע מעבר אל עבר, יזעק ויצרח בקול רעש גדול, יכה ויטוח ראשו ידיו ורגליו. רגליו אף ירוצו לאסוף כסף לדבר טוב, ילך למקוה, יטבול ויעלה ויסתפג וחוזר חלילה, הוא פרום למעלה מראש. אבל בהגיעו לעסק התורה אז כבר נראה אחרת לגמרי. מוכן הוא לעשות הכל עד לימוד התורה – ולא עד בכלל, והרי זה אצלו כאילו גיהנם פתוחה לו תחתיו.

הדברים מבהילים על הרעיון. רואים לפעמים אנשים חשובים בעלי שם, בעלי צדקה המוכנים לפזר מהונם, אלף דאללאר כלא הוא נחשב אצלו כשנודמן לו דבר מצוה.

אותו יהודי, בבוא הזמן שקבע לעצמו עתים לתורה ויש לו אז שיעור, כי יקרה לו אז עסקא טבא, ואם ילך אל השיעור יפסיד עשר – אפי' חמש עשרה דאלאר, לא יניח להפסיד מתחת ידו אף סכום פעוט כזו. טפש, הרי ממש עתה היית מוכן להיפרד מסכום גדול הרבה יותר מזה כאילו לא היה, על אף שאינך מחוייב בזאת, התפסיד קביעתך על עסקא ביש כזה.

לפעמים רואים אצל בחור, שהלימוד אצלו הוא גיהנום, יעשה כל מה שנצוהו, אבל רק לא לימוד התורה.

כבר סיפרתי כמה פעמים מה שהיו רגילים לספר כד הוינא מליא. ילד אחד היה שלא רצה ללמוד בשום אופן, ואף שאין לו בגד ללבוש, לא בעקיששע ולא נעליים. מענתו בפיו היתה שאין הוא מסוגל בכלל ללמוד, ואף אם ירצה אין הוא יכול כי זה למעלה ביכולתו. מה יעשה הבן, הרי אינו יכול, ומה יעשה עמו אביו. בימים ההם אין בית אשר שם מים, כי טרם נתקנה

הוואסער לייטונג. מקור מים חיים לכל תושבי העיר היתה מן הבאר העומד באמצע השוק, אשר משום היו תושבי העיר שואבים מים לכל צרכיהם.

אביו של זה היה שולח אותו כל אימת שישאוב מים מן הבאר לצרכי הבית. ועל אף הקשיים הכרוכים בזו בפרט בימות החורף, שהרי הבחור הלז נעליים לא היו לו, וכל פעם שהיה הולך היה סובל את כד המים ומשתעל וסובל ומשתעל, בכל זאת שלחו אביו כשבבלבו התקוה אולי אחרי ראותו מה זה הועיל לו, יחוס על נפשו ויחזור בתשובה ויתישב ללמוד.

פעם בימות החורף כשהשלג יכסה ארץ, והנה שולח אותו אביו שיקח נא מעט מים מן הבאר ההוא. אחרי ראות אביו שהנה כבר עברה כחצי שעה והבחור איננו, לבש מעילו ונתאזר לצאת לראות מה נעשה עמו דבר. הגיע באמצע הדרך בין ביתו לבין הבאר, והנה הוא רואה בנו מוקפא ועומד ואינו זו ממקומו. נתקרב אליו ונפרש לפניו המחזה שהנה הוא עומד על הכפור מקושר אל קרקע עולם, ראה אביו והבין שהבחור דידן החליק, מימיו נפלו על גבי רגליו ונשפכו סביבותיו, הכפור אחזתהו, ונעשה כל ד' אמותיו קרח. איך רץ לו אביו והביא לו מים רותחים, הפשיריהו והתירו מעל הכפור, החייהו והסיר ממנו קפאוננו, הביאהו אל תוך ביתו, הכניסהו אל מטתו עד ששבה אליו רוחו.

כשהתעורר הנער, פקח את עיניו ופתח את פיו – אבא, תדע לך כמה זה היה קשה – ממש כמעט כמו לימוד התורה...

בן תורה אינו מסוגל כלל להבין ולעמוד על דעתו של מי שאינו בן תורה, בן אדם שאין לו אהבת תורה רח"ל והולך ל"ע בדרך זר ועקש מה זה אומר אצלו לימוד התורה. הכל הוא יעשה, כל שאין בו עסק התורה. מה שרק נבקש ממנו ירוץ ויקיימו, יוליך ויביא כל מה שנצווהו, בישיבה יעלה ויבוא ויסע, יקום לפנות בוקר יסבול ויסחוב חבילות ושקים, הכל עד לימוד התורה.

פשרה של דבר, כי הרי עיקר קיום העולם הוא בשביל התורה, ועיקר שלימות האדם זה תורה, לכן ההתגברות הכי גדולה שהטומאה מתגברת ומוסיפה כוחות רחמנא לשיזון הוא רק על לימוד התורה, דייקא על זה ישם מגמתו להפריע בכל כוחו.

* * *

יותר מזו מתאמרא משמיה דצדיקי אמת, עיקר התגברות הטומאה היא שלא יגמרו מצות. יצרו של אדם ירשהו לתפוס ספר, לחפש ולעיין בתשובה,

להסתכל בסיפורי צדיקים, אבל לא יתנו לעבור על פרק שלם, על מסכת מרישא עד גמירא, שיוכל לעשות סיום מסכת וסיום הש"ס.

בתוך עמי אנכי יושב, הרי יושבים כאן בני תורה שלמדו בחדרים ובישיבות קדושות, כמה יהודים נמצאים כאן שכבר סיימו את הש"ס [איני רוצה לבייש ח"ו אף אחד מישראל קדושים בני קל חי, ואין זה כי אם מתוקף הגלות רח"ל]. האם אין זה בושה שאברך כבן עשרים או שלושים, ואף כבר הגיע לבן הארבעים, ולא עלתה במצודתו לסיים את הש"ס אפילו פעם אחת במשך כל שנותיו.

כמה פעמים כבר עושים סיום מסכת, כמה זמן זה לוקח, רואה אני ערב פסח בתענית בכורים כשעושים סיום מסכת, ואפי' אז מתאספים ומתקבצים מסביב לו להמסיים קבוצת אנשים שבאו לשמוע אל קול דברו, להתנועע יחד אתו ולצאת ממנו ידי חובתם. אם אתה יכול ללמוד ולסיים מסכת, מדוע לא תשתדל אתה לעשות סיום מסכת. הרי אפילו העובד בחנות על אף דמיטריד טרידי על מחייתו, אם ילמוד כל יום אפי' רק שעתיים או שלש, שני דפים גמרא עם תוספות, יוצא לו שכל ארבע או שש שבועות היה יכול לעשות סיום מסכת.

עיניך יווכחו אם יביטו שהנה לא כן פני הדברים, היצה"ר מפתחו על הא ועל דא, תעשה מה שלבך חפץ, הרי אתה יהודי מכובד חבוש שטריימל יפיפה, מרשהו שיהיה "פרום" ובעל צדקה ברוח נדיבה, אבל אם רק ירצה לישב קימעא ללמוד תורה, יפריעהו יצרו וישיאהו לדבר אחר – שהרי על זה מתגברת הטומאה בעיקר.

שמעתי מצדיקים שאמרו (עי' שער יששכר מאמרי תמוז ואב אות ח'), שאותיותיו של הס"מ הם ר"ת ס"יום מ'סכתא א"ין ל'עשות. זה כלל אצלו, הוא יודע דבר אחד ועל זה ישים כל מגמתו, שסיום מסכת אין לעשות. הדבר הזה הוא מורה לכל משרתיו, והיכן שיש רק שד, משחית, מחבל או מזיק, כל טומאה שבעולם ל"ע, יפקידהו – תעמוד על המשמר ואל תרשה שיעשה סיום מסכת.

יושב לו יהודי ומתחיל ללמוד, והנה כבר עלתה בידו ללמוד פרק אחד, יצרו שולח אותו כבר למקום אחר, די לך במה שאמרה תורה במקום הזה, ולבו חפץ להתחיל כבר במקום אחר. יש ישיבות שאינם יודעים את זאת ובכל זמן שמים לימודם במקום אחר, וישנם ישיבות [אסור לי לומר] של"ע לא גמרו מסכת אפילו פעם אחד.

כך הוא דרכה של תורה, תעבור על מסכת אחד מרישא עד גמירא, תתחיל מסכת ברכות, מסכת שבת, יהיה זה אפילו שלא כסדרן – אבל תסיימו.

אם רואים בחור בישיבה והוא כבר בן עשרים והינו בור ריק, בער ולא ידע כלום, הרי לך להדיא שזה טומאה מיוחדת ל"ע, כי זה מה שהבעל דבר אינו חפץ ובכל עוז לא יניחנו לעשותה. יתן לו אפילו להיות מתחיל במצוה, אבל מבלי שיהא גומרה.

באלו הדברים יתבחרו הא איתא במדרש רבה (שיר השירים רבה א, ט) מכאן שעושים סעודה לגומרה של תורה. כי כשהשי"ת עוזר וגומרים ומסיימים מסכת, הרי שהם"מ לא עלתה בידו לבלבלו ולהפריעו. הרי בודאי שמחה זו עושה שיהיו עושים סעודת סיום לגומרה של תורה.

על זה גדלה שמחתו של אביי באמרו, כי חזי צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא יומא טבא לרבנן (שבת קיח:). שמחתו של אביי היתה על נצחונה של תורה, על הא שלא עלה בידו של הס"מ להפריע ולבלבלו להאי צורב, עד שבא לכאן ותלמודו בידו ועלתה לו להיות שלים מסכתיה.

ירמזו עוד בשמו של הס"מ מהותו ומגמתו למנוע מלגמור מסכת, דהנה שמו של הס"מ גם הוא ר"ת ס'עודת מ'צוה א'ין ל'עשות, אין הוא רוצה שיעשו סיום מסכת [חסר קצת]. בכל כוחו יפעול ויבלבל מחשבות לב האדם שגם סיום מסכת אין לעשות, וגם סעודת מצוה אין לעשות.

דין גרמא דשרויין אנו בבירא דגלותא ונתעכב ביאת גואלנו, כל החורבנות שיש בעולם הוא בשביל ביטול תורה. וכשהקב"ה יעזור, ומתקבצים יהודים זה אל זה, ויביטו ויראו שהנה הגלות מתארכת ואין סופו נראית לפנינו, ומקבלים כל אחד ללמוד וללמד לשמור ולעשות, בודאי ישתנה המצב לטובה.

*

נתנה ראש ונשובה לבאר דברי התוס' שהעיר למה הצריך לכפות עליהם ההר אחרי שכבר קיבלו התורה באהבה, וגם מה שנתקשינו בתירוץ התוס' דמהאש הגדולה יראו ויחזרו.

אז בשעת מתן תורה, כל זמן שלא אמרו אלא כל אשר דבר ה' נעשה [וכפי שביארנו דהיינו עשיית המצוות גרידא בלי לימוד התורה] זה עבר בשתיקה, הבעל דבר עוד הרשה.

אבל מיד בשעה שאמרו גם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, שגם נשמע ונלמוד תורה, בשמוע הבעל דבר שהם מקבלים על עצמם גם תלמוד תורה, הוא כבר נתבהל. הנה הוא רואה שפה תהא קבורתו ויבולע המוות לנצח ואיננו, ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יג, ב), על זה אין הוא יכול להסכים, ואז התחיל להתגבר עליהם.

לבן הראם הקב"ה האש הגדולה, וענינה כדאיתא בגמ' (מנחות גג.) כשאמרו לרבי פרידא על רבי עזרא בר בריה דרבי אבטולס דהוא עשירי לר' אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעזרא וכו'. אמר מאי כולי האי, אי בר אוריין הוא – שלומד תורה ואינו יחסן, הרי טוב. אי בר אוריין ובר אבהן, יאי ויאי, ואי בר אבהן ולא בר אוריין – אישא תיכליה. אם הוא בר אבהן הוא בא מגזע קדוש וזרע קודש מחצבתה, ואיהו גופי' עם הארץ ובור ריק, אז עונשו שאישה תאכליה. מדה נגר מדה, הוא אינו רוצה ללמוד תורת ה' – הלא כה דברי כאש (ירמיה כג, כט), אז רח"ל השם ישמרנו אמר עליו אש תאכליה רח"ל.

כל זמן שקבלו ישראל עליהם רק "נעשה", לא התגבר עליהם הבעל דבר ואכן קבלוהו ישראל ברצון. אבל כיון שאמרו גם "נשמע", שקיבלו עליהם לשמוע וללמוד את דברי התורה הזאת, התחיל הבעל דבר להתגבר עליהם ולהסיתם. עד שהראם הקב"ה את האש הגדולה, ובני ישראל ראו וקבלו מוסר, אז שילמדו תורת ה' הנדמה לאש, ואם לאו ח"ו אש תאכליה, ל"ע. אז נבהלו והיו רוצים לחזור בהם ולהתחרט, ע"כ הצריך הקב"ה לכפות עליהם את ההר כנגיית דייקא אחרי אמרם נעשה ונשמע.

*

עתה יובן שפיר למה אמרו חז"ל מכאן מודעה רבא "לאורייתא". וכפי המתבאר מדברינו הרי כפיית ההר כנגיית היתה דייקא אחרי שקבלו עליהם תלמוד תורה, אבל על חלק ה"נעשה", והיינו המצוות הרי קבלו עליהם מרצונם הטוב, ולא משום הא היה צורך בכפיית ההר כנגיית.

כל המודעה רבה זה רק "לאורייתא" רק ללימוד התורה, שהרי דייקא על לימוד התורה פחו עליהם יצרם, ונתוודעו שהנה זה יהיה להם לדבר קשה, כי זה העיקר וזה הוא היסוד והשורש לכל. והנה הם רואים האש הגדולה כאן גברה פחדם שמא ישלשו וינקשו באש המכלה ח"ו, ולכן היה צריך להיות כפה עליהם וכו'. זה פשט אמת.

* * *

עיקר הקטרוג ועיכוב הגאולה, זה בעוון ביטול תורה. עינינו הרואות החורבן, שהנה עובר עוד יום ועוד שבוע, בושה תכסה פנינו, כבר עברה עלינו חג

השבעות, עוד מעט ועומדים כבר סמוך לכ' סיון והנה תמוז כבר עומד בפתח, ול"ע אין קול ואין עונה, לא רואים ולא שומעים, רק דרך רשעים צלחה רח"ל, ואין שואל ואין מבקש.

אין המדובר מכופרים משומדים ומחללי שבת, אלו שמתחתנים עם גויות ועם ממזרים רח"ל, הלא המה מהערב רב, את גאולתינו אין הם מעכבים. זה טעות גדולה ומרה לתלות כי אלו שמעשנים בשבת ומחללים יוהכ"פ, עוונותיהם גורמים עיכוב הגאולה, הרי לא מורע ישראל המה.

מי שלמד קצת ספרי אמת, אפי' יהא משהו יודע ספר, ברירא ליה הק' מילתא שאלו שאוכלים דבר אחר ביוהכ"פ לא באים כלל בחשבון, המה אינם מעכבים בעדנו. פשוט מבלבלים את העולם בזה וגורמים שנופלים בשגיגות. בימים ההם כבזמן הזה תמיד היו גויים משומדים, תמיד היו רשעים בעולם, היו צדוקים וביתוסים, וגם עשו ישראל מומר היה (עי' קדושין יח.).

גאולתינו מתעכבת מחמת יהודים אשר אכן יודעים שיש מנהיג לכירה, ומאמינים בתורתנו הקדושה, ורוצים להיות יהודים נאמנים לשמור לעשות ולקיים. אבל כשמגיע ללימוד התורה שם האסון גדולה מאוד.

זה פונה לזיתו וזה לכרמו, לזה יש תירוץ ולזה תירוץ כזה, בבוקר יאמר אידי דטריד על המחיה, ובערב הנה הוא בא מן השדה עייף מעבודת היום. בא שבת והנה הוא מותש ועייף, ומתוקה שנתו. כל החיים הוא מלא תירוצים, ועוד תירוץ ועוד תירוץ, אם ראית גנב ותירוץ"ץ עמו...

הוא שוכח אפילו תורתו שלמד בי רב, וכל יום שעובר הוא נעשה עם הארץ יותר גדול רח"ל וכבר אין הוא יודע מה רוצים ממנו, אינו יודע כלל מה מדברים אליו, וממילא כך הוא מגדל את בניו ר"ל, ועל כן תפוג תורה (חבקוק א, ד) ל"ע.

זה היא עיקר עיכוב הגאולה, וזה ברור כמו שעתה לילה. חושבים שלומדים – איני אומר, ודאי יש יהודים יקרים ובחורים יקרים שמתנגעים בעסק התורה, ברם כדבעי להו למיעבד לא עבדי, אינם לומדים כמו שצריכים. לא מקיימים והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח), ולא ודברת כם בשבתך בביתך, ובלכתך בדרך, ובשבכך ובקומך (דברים ו, ז).

הלא כל זאת באתנו כפי אשר הזהירנו תורתנו הק', השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם וגו' (דברים יא, מז) וכדפירשו רש"י (ד"ה וסרתם)

לפרוש מן התורה, ומתוך כך ועבדתם אלהים אחרים. שכיון שאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת כוכבים ע"כ. הרי לך כיון שפרשנו מן התורה, נתקיימה בנו ואבדתם מהרה מעל הארץ המוכה וגו'.

אשר על כן אך ורק כשנקיים ודברת בם בשבתך בביתך, המקום יהא בעזרינו ויתקיים בנו למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה וגו'.

את הדברים הללו אומר כל אדם מישראל בכל יום ויום, וחוזר עליו ומשלשו שלש פעמים ביום, אם בטלנו מן התורה יתקיים בנו ואבדתם, ואם נעסוק בדברי תורה, יתקיים בנו למען ירבו.

עתה בראותינו שאין אנו על האדמה, ואף שחלק גדול כבר באו לארץ ישראל, אדרבא תגדל התימה מדוע בן דוד לא בא, למה אין אנו רואים את מלך המשיח – הרי על כרחך שיש כאן איזה מעכב.

* * *

עלתה במחשבתי היום כשעמדנו תחת החופה, וחכו זמן קצר מפני שהכלה עוד לא הגיעה. עלה ברעתי דהנה איתא בספרים הקדושים (דברים רבה ב' ל"ו, ב' מקומות קרא הקב"ה לישראל כלה, וע"ע בשלה"ק שער האותיות, אות תשוקה עה"פ כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלקך כאהבת איש לאשתו כמוכר חמוד בדברי הנביאים ובדברי רז"ל מקומות בלי מספר) **שכל** הענין של חתן וכלה מורה ברוחניות על כנסת ישראל וקודשא בריך הוא ושכינתיה. חשבתי אז שלפני הגאולה השלמה השי"ת יחכה, מתי כבר יחזרו בני ישראל בתשובה.

הקב"ה יצעק שובו אלי (מלאכי ג, 1), מתי כבר תרצה הכלה לבא אלי, החתן כבר עומד הכן תחת החופה, אבל הכלה עוד לא הגיעה, הוא עומד ומצפה מתי היא כבר תבא.

בורא כל העולמים כבר עומד הכן בארץ ישראל, שואל ומצפה מתי ישובו ויבואו כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה, אבל הכלה אינו רוצה לבוא, אין אנו רוצים לשוב ולבוא אל ה', ואנחנו עוד מסתובבים ואין אנו מוכנים.

*

בדרך זו נלך עוד באופן אחר קצת, דהנה דרשו חז"ל (ברכות 12.) עה"פ תורה צוה לנו משה מורשה (דברים לז, ד), אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, הכלה של

כנסת ישראל זה התורה. אם החתן עומד, מבלי שיעמוד על ידו הכלה היא התורה, איך קווינו שתהיה הגאולה.

באים כבר אל ארץ ישראל, וגרים שם קיבוץ גדול מישראל כמליון או חצי מליון שומרי תורה, ובשמים מחכים מתי נבוא אל התורה, להיות עסקינו בעסק התורה. אני לא מדבר מהערב רב ומהפושעים הגוים, כן מגיירים כהלכה או לא, אין אני יודע מהם, לא המה המעכבים. מעכבים את הגאולה זה אנו בעצמינו, ומפני חטאינו גלינו מארצינו.

עד שנפיים את התורה הקדושה, יכולים לעמוד כחתן עד למחר. הראש לא תהא מלא על גדותיו עם פוליטיק מתעסק בעסקים ומלאים הבל הבלים. אלא נלך לישיבה ללמוד תורה, לפיים את התורה הקדושה. אם רק נפיים את התורה הק', אם יפיים החתן את הכלה, אז תעלה ותבוא ותהיה שמחת החתונה.

*

זה הדבר הרמוז כאן במקראי קודש אלו, וביום וגו' וכסה הענן את המשכן לאהל העדות, ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר, וכפי שביארנו מדברי הש"ך עה"ת השמיענו בפסוק זה שכל יום שהמשכן עומד יחשב כאילו באותו יום הקימוהו, ע"כ הדגיש כאן התורה המשכן לאהל העדות, וכפי שפירשו רש"י ז"ל תכלית המשכן להיות אהל ללוחות העדות. להורות נתן שכל שמראה האש בוער על גבי המשכן שתכליתה הוא התורה, כל זמן שהנר דולק כמראה אש עד בקר בבית היהודי, ובני ישראל יעמדו בלילות וספריהם בידיהם ויעסקו בעדות ה' נאמנה, יחשב להם כאילו הקימו אז את המשכן.

אבל ח"ו אם רק יפסק הכמראה אש לילה, וכשיעברו בין בתי בני ישראל יהיה חשך מצרים כשבני ישראל ישנים על מטתם, אז ח"ו להיפוך כאילו נחרב בימיו.

ממשיך התורה"ק (שם, יז) בן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה, לא רק אז בשנים קדמוניות תלויה בהם הקמת המשכן אם ח"ו לא. תדע לך שכן יהיה תמיד, כל דור שלא נבנה בימיו הרי הוא כאילו נחרב בימיו. אם רצוננו שיקויים בנו הענן יכסנו – והיינו השראת השכינה, ומלך רחמן יקום לנו ביתו בקרוב וישרה שכינתו בתוכנו כימי עולם וכשנים קדמוניות אז דייקא אם יהא כמראה אש לילה, ותאירו בית ה' בלילות כמראה האש בעסקכם בתורת ה' – הלא כה דברי כאש, אז יעזור השי"ת ויקיים כבר את הדבר שהבטחתנו על ידי נביאך ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה יב, ב).

הקדוש ב"ה יהא בעזרינו, אחרי אשר כל יהודי קבל על עצמו את עול התורה בחג שבועות העל"ט, יעזור ה' שכאשר שמענו בן עור נחוזה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, הבורא כל העולמים יחוס וירחם עלינו, ובקרוב נוכה לותחינה עינינו בשוכך לציון ברחמים, ונגאל גאולת עולם בב"א.

תוכן הענינים:

- למה הצריך להודיענו כאן תכלית המשכן מהו, אין זה פעם הראשון בתורה שמוכיר משכן.
- ענינה של כסיו ענן על המשכן מובן, אבל מראה האש בלילה א"א לפרש כפשוטו, שהרי מייחסים בזה תמונה להקב"ה.
- מבאר באירכות דברי הש"ך עה"ת בענין מראה האש, שבא לעורר הלב בשכבם על מטתם שיזכרו שגם בלילות יש אלקים בעולם.
- היכי דמי יראת חטא, מאמר הרה"ק מצאנו שג' ימים נרעדו אם הצריכו לילך לחתונה.
- בשכבו האדם על מיטתו יהיה על ראשו ירא"ש, ק"ו מהעומד לפני סכנת מות, כ"ש כשעומד לפני סכנת אבדון חיים נצחיים.
- אם לומר טהורה "היא" בברכת אלקי נשמה, וביאור החילוק בין שני הנוסחאות.
- מס' המנהיג הטעם למה אין אנו מברכים ברכת השחר כסדרן על מקומן הראויה, ובוה תלוי גם אם לומר טהורה "היא".
- ברצות יהודי לידע מה מצבו בקדושה, יבחון איך הוא קימתו בבוקר.
- סדר קימתו של הרה"ק מצאנו זי"ע, וכמה עובדות מהרה"ק אבד"ק קרייז – צאנו ומנהגו בקודש לא לחזור לעצום עיניו כל אימת שנתעורר משינתו והטעם שנתן ע"ז.
- אצל רשעים תמיד חושך, אבל אצל צדיקים תמיד מאיר, לא איברי סיהרא אלא לגירסא והיינו ללומרי התורה.
- עיקר שלימות התורה הוא בלילות, עבודת המשכן הוא רק ביום, ללמוד שהלילה עשוי רק לתלמוד תורה.
- התורה נתנה שילמדו אותה ולא שיהא מונח יפה ומצוחצח בארון ספרים, אלא לעסוק בה וללמוד בתוכה עד שנעשה קרע בלוע, ואף אם ישנים עליה.
- ביאור מאמר חז"ל כל מי שלא נבנה ביהמ"ק בימיו וכו' והטעם שעודנו בגלות אף שאבותינו חטאו ואינם, זה שאנחנו בגלות סימן שאוחזין מעשה עקלקלות אבותינו.
- אלא עיקר חורבן ביהמ"ק וסיבת הגלות הוא בשביל היהודים החרדים המבטלים את התורה וזהו עיכוב הגאולה, וטעות גדולה ומרה לתלות עיכוב הגאולה באוכלי דבר אחר ביוהכ"פ.
- נעשה ונשמע – נשמע מורה על לימוד התורה, לכך אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה אותיות תורה מ'.
- לכן המודעה רבא הוא רק "לאורייתא" – על לימוד התורה, כי אחר שאמרנו נשמע והיצה"ר נתגבר עליהם הצריך לכפות עליהם את ההר כגיגית.
- רואים אנשים ובחורים שמוכנים לעשות הכל, חוץ מללמוד תורה, כי היצה"ר יתן שיעשה האדם כל מעשה פרומקייט, עד לימוד התורה ולא עד בכלל.
- עיקר התגברות הס"מ הוא שלא יסיימו מסכת, וכפי ששמו מורה עליו.
- קוראים ומשלים בכל יום ויום שגורם הגלות הוא וסרתם – לפרוש מן התורה, וסיבת הגאולה הוא ולמדתם וגו' למען ירבו ימיכם.
- כנסת ישראל כלה קראה בנעימה לקוב"ה, והנה החתן עומד ומצפה מתי כבר תגיע הכלה, כמו"כ התורה נמשלה ככלה לקהלת יעקב, וכל זמן שלא יפייס החתן את הכלה לא תהיה חתונה.

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר יודא יצחק ארי' שאנפעלד הי"ו

לרגל שמחת נישואי בתו שתחי'

עב"ג הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר נתן מילץ נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרב אברהם פארקאש הי"ו

לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר שמעון יוסף נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

בנש"ק הרב אברהם יעקב קליין הי"ו

לרגל שמחת תגלחת בנו חיים אלישע נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר יקותיאל יהודה [בריי"ב] שטיינמעטץ הי"ו

לרגל שמחת תגלחת בנו אליהו יעקב נ"י

ולרגל שמחת הולדת הבת לאה שתחי'

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר שלום אליהו הערשקאוויטש הי"ו

לרגל שמחת תגלחת בנו עזריאל נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז

(718) 431-1055